

Učiteljski TOVARIŠ.

List za šolo in dom.

Izhaja 1. in 15. vsakega meseca na celi poli. Cena mu je za celo leto 3 gold., za pol leta 1 gold. 50 kr. Spise in dopise prejema vredništvo; naročnino in oznanila pa prejema in razpošiljanje oskerbuje založništvo.

List 8.

V Ljubljani, 15. aprila 1880.

Tečaj XX.

Šolski deček po ljudskih zastopih in parlamentih.

Kaj pravite, se li sanja našim dečkom, da so postali tako imenitni, ko se zarad njih razgovarjajo po parlamentih, po ministerskih svetih! — Kakšen navaden človek bi mislil, vsak ni za vse, in vse se ne da po jednem kopitu vravnati, a drugače to sodijo liberalni gospodje in nekateri zagovorniki ljudskih pravic. Priprostih ljudi bi kdo mislil, svojega otroka moram sam oblačiti, sam mu moram za vse skerbeti, sam moram skerbeti, da kaj iz njega postane, da se kaj nauči, a drugače sodijo tako zvani osrečevalci in osvoboditelji prostega naroda. Vsako dete mora hoditi 8 let v šolo, bodi si rado ali ne rado, ali boso ali obuto, ali stergano ali čedno napravljena; bodi si prihodnji hlapec ali gospodar, ali gospodinja ali dekla, vse jedno, omika je splošna. Ako pa kdo reče: človek mora poprej kaj jesti imeti, potem se učiti, modrovati, imajo pa berž pripravljen odgovor, učen si lože kruh služi, kakor neveden. „Ljudstvo ni zrelo za duševno dobroto, za omiko, ta se jim more usiliti“. Vendar ta vroča želja ljudstvo olikati je nekako sumljiva; kajti večina teh, ki se potegujejo za osemletno šolsko dolžnost, poganja se tudi za brezversko šolo, — taki ljudje bi verouk najraje iz šol zbrisali, ako pa uže mora biti zarad — ljudske presoje, naj bode pa otesnjen, kolikor moči. — No sedaj se nam pa ta stvar uže nekoliko razjasnuje. Ljudstvo naj najde tukaj svoj raj, svojo srečo, za prihodnjost, za prihodnje življenje naj se nikar toliko ne briga, saj tako ne vemo, kaj bode po smerti z nami. — Pa kaj ima vse to opraviti z osemletno vsakdanjo šolsko dolžnostjo, o tem je sedaj govorjeno.

Za osemletno šolsko dolžnost se poganjajo vsi tisti, katerim je ljudstvo deveta briga, a njih učenjaštvo, njih dozdevna modrost vse, vsi

tisti, ki imajo polna usta medu, — sladkih besed o liberalizmu, oliki in učenosti — v sercu pa strup zoper razodeto vero, zoper pozitivno kerščanstvo. — Razpravljamo pa stvar po stanovih. Za olajšanje šolskega bremena, ali kakor se stvar sedaj glasi, za Lienbacherjev predlog, so sploh stanovi, ki za druge delajo, davke plačujejo, tisti tedaj, ki redé berača in gospoda. Ti morda tako modrujejo: V potu svojega obraza boš svoj kruh jedel; delal in terpel bodeš vse svoje žive dni, navadi se tedaj zgodaj težkega dela, hodi v šolo, da se naučiš naj potrebnih reči, kakor kerščanskega nauka, branja, pisanja, številjenja; pridnih in poštenih delavcev potrebuje kmečki stan. Tako modruje naš kmet, in njegova logika je neovergljiva. Kratko rečeno, za olajšanje šolskih dolžnost so sploh kmečki ljudje; razdelimo pa te zopet na prave zemljake pa na kočarje; otroci poslednjih bi pač imeli čas hoditi v šolo do 14. leta in tudi še dalje, a nihče ne bode otroka v službo jemal, ga redil in oblačil zato, da bi ga v šolo pošiljal, — v cerkev in h kerščanskemu nauku ga že pošlje, a v vsakdanjo šolo ga ne bode. — Za osemletno šolsko dolžnost se poganjajo meščanje, — kajti ti imajo od šol več koristi, kakor kmetje, ki imajo navadno enorazredne šole, a šolskih davkov in nakladov več od mestnih rokodelcev in delavcev. Izjeme so tudi tukaj, a sploh se sme reči, da kmetje meščanom šole vzderžujejo. — Ali so pa res kedaj ljudstva obogatela in srečna postala, zato ker so imeli veliko ljudskih šol? — Stvar ima sicer nekaj vabljivega in prepričalnega za se, a v resnici je pa tako-le: Kedar so se narodi izkopal iz revščine in nevednosti, potem so mislili na to, kako bi si življenje zljajšali in olepšali, potem so mislili na to, da se njih duševne pridobitve ohranijo tudi potomcem. Solnce posije najprej verh gora, potem še le razsvetljuje dole in nižave. Premožni ljudje radi dajo otroke kaj učiti, revež mora pa pred vsem skrbeti, de imajo otroci kaj jesti, da so oblečeni. Špartanci so svojo mladino od 7. leta skupaj izrejevali, a za nje so delali Helotje, naš delavec in težak pa si mora sam kruh služiti. — Kolikorkrat v saboto domu pridem, me uže čaka na mizi kazenski list zastran šolskih zamud, ako nočem zaslužka vsega tedna za denarno kazen dati, moram v zapor iti, tako je rekel dninar v Porenski Prusiji in se je preselil na Francoško. — „Liebe Herren Abgeordnete und Minister, bitten sie unsern Herrn Schulinspektor, damit ich jetzt nicht in die Schule zu gehen brauche, mich friert's sehr, hab keine Schuhe, kein Röckl, und kann vor Kälte den Griffel nicht halten. Ich will dann umso fleissiger sein. Bitte, bitte!“ tako je pisal deček iz Pruske Šlezije v Berlin. Tam je letos huda lakota, osemletna šolska dolžnost je že davno vpeljana, vendar ljudstvo hudo, hudo strada, a v šole mora hoditi, kjer se pridno ponemčuje.

Najbolj naivna, ali če hočete silno smešna, je terditev liberalnih gospodov, rekočih: Ljudstvo se je spoprijaznilo sè šolsko postavo, šolska

postava je pri nas (tako se glasé poročila iz raznih krajev) po večjem izpeljana, a razprave po deželnih zborih zoper vsakdanjo šolo v 13. in 14. letu je ljudstvo vznemirilo. Gospóda moja! kaj pa Vaši statistični izkazi „o toliko dneh zapora, toliko denarnih kazni“, ako je ljudstvo toliko zadovoljno z novimi šolskimi postavami. — Ali mislite, da se revno kmečko ljudstvo tako rado ustavlja vladnim naredbam, kakti svojeglaven otrok svojim starejšim; ljudstvo je do dobrega prepričano, da mora pokorno biti, in da se vladnim naredbam ne more odtegniti, a kedar misli, da se mu krivica godi, vendar nastopi pravno pot. Ali mar želite razbuke, ljudske vstaje zaradi šolskih bremen? — Bivši naučni minister pl. Stremayr je sicer m. l. pri šolski debati rekel, da so vladni organi včasih nekako preveč goreči za izpeljavo nekaterih paragrafov, da minister ne more odgovoren biti za nepremišljenost šolskih oblasti, a vendar liberalna stranka neprestano poudarja, da je nova šolska postava „nedotakljiva stvar, najdražja pridobitev nove ére, vsak poskus, rušiti nad to postavo, bi se moral ostro kazniti“. Kje je tukaj pamet? „Stvar je sveta, neovergljiva, nedotakljiva, a strogo se ne more izpeljati?! Kdor bi si pa upal kaj popravljati pri drž. šl. postavi, se mora ostro kazniti“.

Kdo se še poteguje za šolsko postavo. „Liberalni školniki“, liberalna učiteljska društva (saj drugačnih menda ni), taki ljudje so se pa tudi potegovali in se potegujejo za brezversko šolo, in spadajo med tisto število abstraktnih teoretikarjev, katerim je ljudstvo za experiment njih liberalnih načel, to velja le od kolovodjev, drugi so pa v tem podobni čedi ovac, ki tam čez plot skačejo, kjer je prva ovca skočila. Učitelji so tukaj stranka, kakor bi bili n. pr. krojači, ako bi nastalo vprašanje, se li sme prepovedati vsakoletna prenarredba obleke po najnovejši šegi. Ako bi učitelji hoteli ali smeli resnico povdarjati, bi rekli blezo tako-le: Kdor se v 4 — 6 letih najpotrebnejših učenosti za življenje ne nauči, ta se jih nikdar ne bode, makar če hodi do 18. leta v šolo. Kaj čem početi na 1razredni šoli z otroci, ki znajo uže brati, pisati in številiti, ali jih hočem učiti višjih učenost, mlajše in nevedne pa zanemarjati? kdor ima glavo, kdor ima zmožnost za to, naj gre v mesto, v srednje, v višje šole, tam naj se dalje izobražuje in lika; vsak pa ni za vse; ljudem ne primanjkuje toliko brihtne glave, kolikor poštenega in dobrega serca. — Tako bo menda modroval selski učitelj. Nekoliko bolje je to po več razrednih šol; a tudi tukaj se kmalo pokaže, kje je glava, kje je zmožnost, kaj je za šolo, kaj ni? Po mestih, kjer so srednje šole, realke in gimnazije pa nima skoro nobenega pomena, ako bi se silili otroci do 14. leta v vsakdanje šole, drugače je, ako radi hodijo. Pridnim in nadarjenim, če tudi revnim, so odperte srednje šole; kdor pa ni za višji pouk, naj gre delat v kovačnico, ali kamor koli, da se izuči rokodelstva; za vednostni pouk ima v mestu obertnijsko šolo po trikrat na teden in

še v nedeljo poverh, ali pa v pripravljavnico k tej šoli, kjer se tudi trikrat na teden poučuje.

Pa nikar ne mislite, da bom otroke iz šole podil, tudi tačas bi jih ne, ko bi oblast za to imel. — Nikakor ne, kdor ima veselje do šole naj hodi, ne glede na starost, — v mestni šoli, v V. razredu, imamo po 15, 16 let stare dečke, nihče jih ne sili, sami radi hodijo, imamo pa tudi prave gade, ki sicer znajo brati, pisati, šteyiliti in niso topoglavi, a taki, da so vsi šoli za spodtiko, morda bi šli h kakemu rokodelstvu, ko bi dobili odpustnice, a teh ne dobé, postava jih še móra v šolo, a v šoli ostane gadja zalega od leta do leta, sicer za take otroke ni nobeno rokodelstvo pravo, a učitelja bi vendar smeli oprostiti takih veščakov.

Za vsim tem krikom po splošni ljudski omiki tiči tedaj vse kaj drugega, kakor sočutje do revnega, ubozega ljudstva; vednost in učenost sama na sebi ne stori človeka ne srečnega niti zadovoljnega, na pol učen človek je nesrečnejši v svojem življenji, kakor neveden; vsak si sreče želi, a na tem svetu popolne sreče ni, učenost ne more nadomestovati vere in nravnosti, naš čas je preveč materialističen, zato noče spoznati vrednost idealov za človeško življenje; šola naj bi bila vračtvo zoper vsako zlo na svetu, a to ni in ne more biti; v boji za ljudsko šolo, ali kakor pravimo v šolskem vprašanji, se ne bojuje toliko učenost zoper nevednost, olika zoper surovost, marveč neverstvo zoper verstvo; to je pečat sedanjega časa, največa laž pa, da se boj zoper vero imenuje kulturni boj, pravo njegovo ime je boj — za novodobno paganstvo.

Jernej Kopitar.

Die Eigenheit unseres Dialektes, vermöge welcher wir die Beziehungen, die der Deutsche mit hinein, hinaus, herein, heraus, darin, daran u. s. w. gibt, mit dem persönlichen Fürworte ausdrücken und hiemit das persönliche Fürwort auch als relatives gebrauchen, diese Eigenheit verkennt Herr Primitz ganz und übersetzt die genannten deutschen Wörtchen, so oft er in die Lage kommt, immer mit einem noter, vun z. B. Odprite omaro, ino dajte mi vun ene bele nogovice; die richtige Setzung ist: odprite omaro, ino dajte mi bele nogovice iz nje. . . Freilich hört man diese noter, vun auch aus dem Munde des Slovenen schon manchmal, besonders in Städten, aber sind sie desswegen weniger Germanismen? . . . Noch weniger ist dem Verfasser der Unfug zu verzeihen, den er mit dem kaj za en (wörtlich das deutsche was für ein) treibt. Dieses deutsche was für ein gibt der Slovene bald mit kdo, bald mit ktiri, bald mit kaj, bald mit kaki oder kakšin, und als Nebenwort mit kako. . . Poznaš, kaj za eno žito je to? gut slovenisch: Poznaš, ktiro žito je to? oder poznaš to žito oder poznaš, kako se timu žitu